

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 344.32:94(497.4)"1943"

Prejeto: 7. 5. 2013

Partizanska redna vojaška sodišča avgusta in septembra 1943

AIDA ŠKORO BABIĆ

mag. zgodovinskih znanosti, svetovalka – arhivistka

Arhiv Republike Slovenije, Sektor za varstvo arhivskega gradiva druge svetovne vojne, Kongresni trg 1,

SI-1000 Ljubljana

e-pošta: aida.skoro@gov.si

IZVLEČEK

Ustanavljanje rednih vojaških sodišč je temeljilo na Odloku o postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč, ki ga je 5. 8. 1943 izdal Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije. Z ustanovitvijo rednih vojaških sodišč, novimi pravilniki, ki so natančno urejali obtožni in sodni postopek, je bilo v praksi odprtih kar nekaj vprašanj, ki so zahtevala dodatna navodila in pojasnila. Kakšno je bilo dejansko stanje pri poslovanju sodišč, nam nazorno govorijo Navodila, ki jih je izdal Oddelek za sodstvo pri Glavnem štabu NOV in POS.

KLJUČNE BESEDE: redna vojaška sodišča, višje vojaško sodišče, partizansko sodstvo, kazensko pravo, druga svetovna vojna

ABSTRACT

PARTISAN REGULAR MILITARY COURTS IN AUGUST AND SEPTEMBER OF 1943

The establishment of regular military courts was based on the Decree on the Establishment of Military Courts in Brigades and Partisan Detachments, issued by the Headquarters of the National Liberation Army and the Partisan Detachments of Slovenia on August 5, 1943. In practice such regular military courts and their new regulations with detailed definitions of indictment and judicial proceedings posed several questions that needed further explanation and instruction. The courts' actual operations are clearly demonstrated in the Instructions issued by the Department of Justice of the Headquarters of the National Liberation Army and the Partisan Detachments of Slovenia.

KEY-WORDS: military courts, higher military courts, partisan justice, criminal law, World War II

Ustanavljanje rednih vojaških sodišč je temeljilo na Odloku o postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč, ki ga je 5. 8. 1943 izdal Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (v nadaljevanju GŠ NOV in POS), veljati pa je začel 15. avgusta 1943.¹

Potreba po oblikovanju pravil vedenja v oboroženih formacijah in določitvi sankcij za nespoštovanje teh se je pravzaprav pokazala že v samem začetku organiziranega partizanskega gibanja. Pravila so se razlikovala glede na čas in kraj nastanka. Pri tem seveda ne gre prezreti dejstva, da sta se v vsem tem času boj proti okupatorju in socialna revolucija tesno prepletala in drug drugega pogojevala.² Kot je zapisal Jernej Stante, sodnik Višjega vojaškega sodišča: »*Dvoje stremeljenj je od vsega začetka manifestiralo narodno osvobodilno gibanje: izgon sovražnega okupatorja na eni strani, na drugi strani pa notranjo osvoboditev ljudstva, odstranitev socialnih in družabnih razmer, ki so privedle do aprilske katastrofe stare Jugoslavije.*«³

Ustanovni skupini OF so se pridružile še druge skupine: krščanski socialisti, levo krilo Sokola, skupina naprednih kulturnih delavcev in še nekaj drugih. Predstavniki vseh političnih skupin, ki so bili združeni v OF, so tvorili vrhovni plenum OF, ki je predstavljal najvišji organ OF. Vrhovni plenum je iz svoje srede izvolil Izvršni odbor OF (IOOF). Osvobodilna fronta je imela dvojni pomen. Bila je politična organizacija organiziranega boja, ki so ji bile neposredno podrejene partizanske enote, hkrati pa je opravljala funkcije nove oblasti. Zaradi te dvojne narave je vrhovni plenum Osvobodilne fronte septembra 1941 sprejel sklep, da se oblikuje Slovenski narodni osvobodilni odbor (SNOO), najvišji začasni organ nove ljudske oblasti v Sloveniji.

Partizanske enote je od 22. junija 1941, ko je bilo ustanovljeno, vodilo in usmerjalo Vrhovno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, ki se je septembra istega leta preimenovalo v Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Poveljstvo se je konec leta 1942 preimenovalo v Slovensko poveljstvo narodnoosvobodilne vojske, na začetku leta 1943 v Glavno poveljstvo slovenske narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov, maja leta 1943 pa je dobil naziv Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (GŠ NOV in POS), ki ga je obdržal do marca 1945.⁴

Na svojem ustanovnem zasedanju je SNOO sprejel nekaj odlokov, med drugim Odlok o zaščiti slovenskega naroda in njegovega gibanja za osvoboditev in združitve. V njem so bila opredeljena kazniva dejanja zoper narod in zoper »narodnoosvobodilno«⁵ odporniško gibanje. Kot dopolnitev k omenjenemu odloku nekateri razumejo Partizanski zakon, Pravila Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet o ustroju, delu in nalogah partizanskih čet oziroma njegov 15. in 16. člen, ki sta določala sestavo sodišča ter kazni, od opomina do ustrelitve.⁶ Partizanski zakon je bil sicer napisan že julija 1941, vendar naj bi bil partizanskim enotam dostavljen oktobra istega leta, mesec po sprejetju odloka. Vojne razmere in začetne faze v organizaciji odporniškega gibanja so botrovale, da ni bilo rednih sodnih postopkov, postopki pred sodišči so bili kratki in omejeni na bistveni del obtožbe. Bili so tudi primeri samovolje in samovoljnih usmrtitev posameznih pripadnikov partizanskih enot in njihovih nasprotnikov.⁷ Odlok o zaščiti slovenskega naroda je kot kazenska norma veljal do uveljavitve Uredbe Vrhovnega štaba NOV in POJ.⁸ Tudi kočevski proces⁸ je bil oktobra 1943 izveden na podlagi tega odloka pred izrednim vojaškim sodiščem NOV in POS. Odlok je bil objavljen 1. oktobra 1941 v Slovenskem poročevalcu št. 19.

»ODLOK SLOVENSKEGA NARODNEGA OSVOBODILNEGA ODBORA /SNOO/ GLEDE ZAŠČITE SLOVENSKEGA NARODA IN NJEGOVEGA GIBANJA ZA OSVOBODITEV IN ZDRUŽITEV

V zaščito slovenskega naroda in njegovega gibanja za osvoboditev in združitve je SNOO sklenil proti narodnim izdajalcem v sedanjem izrednem stanju in da prepreči samovoljo naslednje izjemne ukrepe:

A. Zaščita naroda.

Čl. I. Izdajalci se kaznujejo s smrtjo.

Izdajalec je:

1. Denunciant,
2. Kdor stopi neposredno ali posredno v stik z oblastniki okupatorjev ali z drugimi sovražniki svobode slovenskega naroda ali z njihovimi zaupniki zaradi uničenja ali

¹ Več o pripravi predloga za postavitev stalnih vojaških sodišč in izdaji odloka glej: Melik; Škoro Babić: Postavitev stalnih partizanskih vojaških sodišč, str. 353–364.

² Kristan: *Družbena ureditev SFRJ*, str. 19.

³ Stante: Misli o nastanku, str. 356.

⁴ Arhiv Republike Slovenije hrani gradivo o delovanju tega poveljstva v fondu SI AS 1851.

⁵ Več o Partizanskem zakonu glej: SI AS 1851, p. e. 56; Mlakar Polona: *Arhivalija meseca* (februar 2012); Melik; Škoro Babić, Postavitev stalnih partizanskih vojaških sodišč, str. 354.

⁶ Hočevvar: Nastajanje novega prava, str. 18.

⁷ Griesser-Pečar: Razdvojeni narod, str. 148. Uredba z dne 24. maja 1944 je začela veljati 30. avgusta 1944.

⁸ O Kočevskem procesu glej: Stanič: *Kočevski proces 1943*; Kočevski proces, str. 408–458; Kržišnik: *Kočevski proces*, str. 75–83.

trajne okrnitve njegove politične svobode in samostojnosti,

3. *Kdor zaradi svoje ali sebične skupinske koristi zbira in odvaja narodne sile za borbo proti osvoboditvi slovenskega naroda ali nudi za tako borbo pomoč s kakršnimi koli sredstvi.*
- B. Zaščita narodnega osvobodilnega gibanja.*
- Čl. II. *S smrtjo se kaznuje:*
1. *Kdor izda neposredno ali posredno oblastem okupatorjev ali z namenom izdaje priobči ali širi tajnosti organizacije in dela narodnega osvobodilnega gibanja,*
 2. *Kdor izda ali ovadi oblastem okupatorjev osebe, ki vodijo, sodelujejo ali podpirajo narodno osvobodilno gibanje,*
 4. *Kdor pridobiva oblastem okupatorjev in drugim sovražnikom sredstva za borbo proti narodni osvoboditvi,*
 5. *Kdor izstopi ali zapusti narodno osvobodilno gibanje in zakrivi katero izmed dejanj od I. do IV. člena.*
- Čl. III. *S smrtjo se kaznuje tudi ovaditelj, če je na podlagi njegove lažne ovadbe izrečena in izvršena smrtna kazen v gornjih primerih.*
- Čl. IV. *Izstop iz narodnega osvobodilnega gibanja v nameri, da se onemogoči ali znatno oškoduje delo narodnega osvobodilnega gibanja, se kaznuje z narodnim bojkotom, v težjih primerih z uničenjem ali zaseženjem imovine odpadnika.*
- Čl. V. *Z isto kaznijo se kaznuje, kdor se druži ali sodeluje z okupatorji na način, da nudi okupatorjem možnost, sklicevati se na naklonjenost in udanost slovenskega naroda.*
- Čl. VI. *V nobenem primeru se kazen ne izpremeni, če je dejanje storjeno iz malomarnosti ali pod pritiskom okupatorjev ali drugih sovražnikov svobode slovenskega naroda.*
- C. Postopek.*
- Čl. VII. *Dejanje po členih I. do IV., sodijo posebna sodišča. Postopanje je naglo, ustno in tajno. Osebnost zasliševanje krivca ni potrebno, izvede pa se, če je dana možnost brez škode za narodno osvobodilno gibanje. Proti razsodbi sodišča ni pritožbe. Kazen se izvrši takoj na način in po osebah, ki jih določi sodišče. Kdor se bo odtegnil sodbi med osvobodilno borbo, bo zasledovan po osvoboditvi.*

Čl. VIII. *Ti ukrepi se bodo ukinili s prestankom izjemnega stanja.*«

Z odlokom je Izvršni odbor Osvobodilne fronte želel opredeliti kazniva dejanja zoper partizansko »narodnoosvobodilno« gibanje oziroma zoper »slovenski narod in njegovo gibanje za osvoboditev in združitev«. Zagrožene kazni, ki jih je lahko sodišče kot ukrep izreklo zoper obtoženca, so bile: smrt, narodni bojkot, uničenje ali zaseg premoženja. V skladu z odlokom so se s smrtjo kaznovali zločini, kot so ovažanje, sodelovanje z okupatorjem, izdajanje tajnosti organizacije, dajanje materialnih sredstev okupatorju. Sodila so posebna sodišča, predpisano sojenje je bilo naglo, ustno in tajno. Imena sodnikov so bila znana le Izvršnemu odboru OF, pritožba na razsodbo ni bila možna. Partizanski zakon, ki je veljal kot nekakšna dopolnitev tega odloka, je kot kazensko-pravni akt veljal le za prestopke, ki so se zgodili v vrstah partizanskih enot. Ni pa veljal za prestopke civilnega prebivalstva. Zaradi pomanjkanja navodil ter nasploh drugih pomanjkljivosti na področju kazenskega prava so partizanska sodišča v letih 1941 in 1942 svoje delovanje razširila tudi čez meje svoje pristojnosti ter se obenem sklicevala na »partizanski zakon«. ¹⁰

Zaradi takšnih in podobnih nedoslednosti je bila potreba po urejenem sodstvu nujna. Tako je GŠ NOV in POS 5. avgusta 1943 izdal Odlok o postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč, ¹¹ z njim pa je bila dana podlaga za končno ureditev kazenskega sodstva v partizanskem odporniškem gibanju. Delovanje sodišč je urejal poseben pravilnik, ki je določal, kdo sestavlja sodišče, kakšen je sodni postopek in kakšne so kazenske sankcije. ¹²

Prve začetke pravnega urejanja vojaškega sodstva in izvedbe tega so spremljale različne težave. O tem nam pričajo Navodila št. 1, ki jih je Glavni štab NOV in POS izdal 30. 8. 1943. Tako opozarja na nepravilnosti pri delovanju sodišč in napačno razumevanje določenih navodil:

»V poslovanju brigadnih in odrednih vojaških sodišč se kažejo nekatere začetne težave, katere je treba kar najhitreje premostiti. V tej zvezi vas opozarjamo predvsem na sledeče:

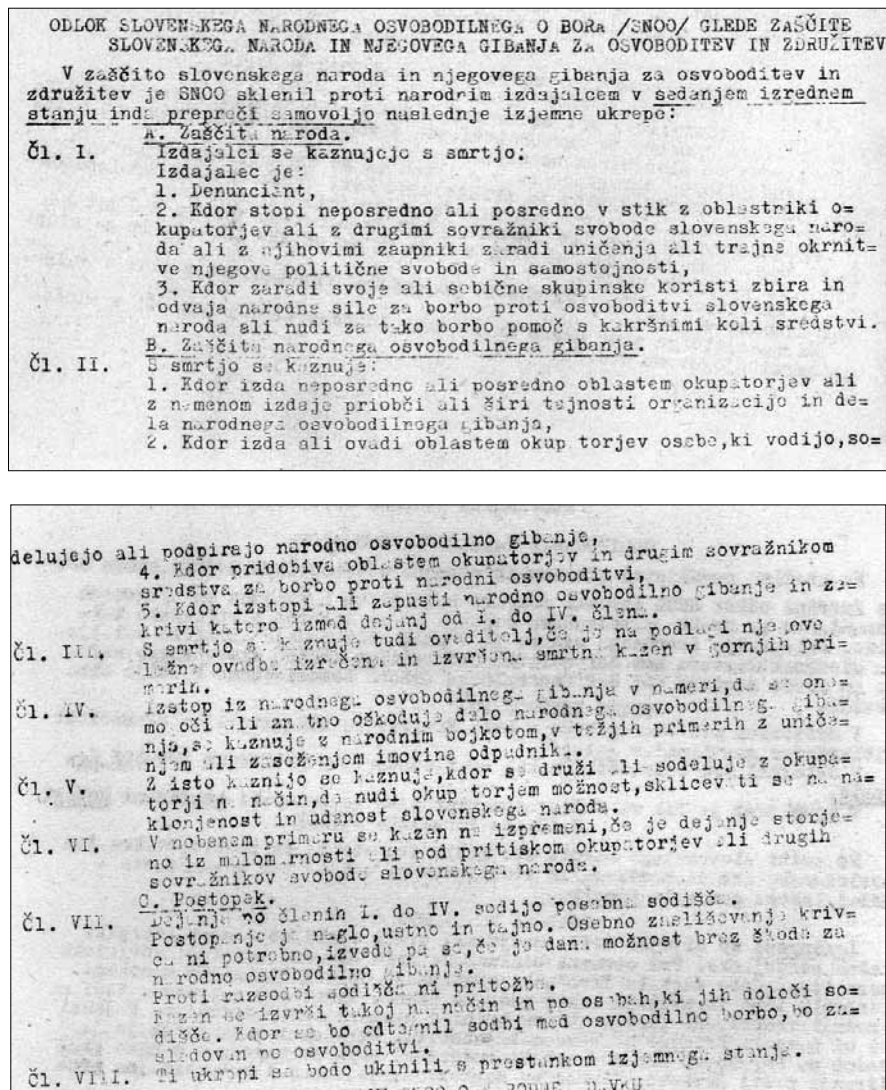
1./ brigadna in odredna vojaška sodišča so izredna sodišča, ki imajo nalogo, da se bavijo le z najnujnejšimi

⁹ Točka 3. v izvirniku manjka, v zbirki predpisov Maksa Šnuderla na str. 23 v tekstu odloka pa je zapisana: »kdor izda, odkrije ali izroči oblastem okupatorjev sredstva narodnoosvobodilnega gibanja«.

¹⁰ Polič: Vojaško sodstvo v narodnoosvobodilni borbi, str. 39.

¹¹ Odlok je bil objavljen v Slovenskem poročevalcu št. 15, 15. avgust 1943 (SI AS 1887, t. e. 71).

¹² SI AS 1851, t. e. 155. Več o nastanku Pravilnika za organizacijo in postopek brigadnih in odrednih vojaških sodišč glej Melik; Škoro Babič: Postavitev stalnih partizanskih vojaških sodišč, str. 353–364.

SI AS 1887, Zbirka narodnoosvobodilnega tiska, t. e. 69, Slovenski poročevalec, št. 19, 1. oktober 1941, str. 3 in 4.

slučaji. S tem mislimo predvsem tiste krivce, ki s svojim delovanjem tako škodujejo in ogrožajo interese narodno osvobodilne borbe, da jih je treba takoj in nemudoma kaznovati, ker bi sicer nastopila večja škoda. Vse druge slučaje, ki niso tako nujni, bodo sodila naša redna sodišča po osvoboditvi. Zavedati se moramo, da bo sleherni Slovenec moral pred našim narodom polagati račune o svojem delu v današnjih časih in da pač nihče ne bo ušel zasluženi kazni. Terenskim odborom so že dana glede tega potrebna navodila, da ne bodo obremenjevali brigadnih ali odrednih sodišč z nepotrebnimi odnosno neaktualnimi ovadbami ali prijavi.

2./ Da ne bodo sodišča preobremenjena z delom in da se po nepotrebnem ne bo zavlačevalo z razpravami je potrebno, da se že v preiskavi stvar kar najpopolneje razjasni. Smoter preiskave je, da da točne in resnične podatke o osumljencu, o njegovem prejšnjem delovanju,

o njegovem sedanjem odnosu do narodno osvobodilne borbe, kakor tudi o dejanju in krivdi osumljenca. Tožilec mora osumljenca zaslišati prav tako vse priče, ki jih predlaga osumljenec ali ovadba. O zaslišanju osumljenca in prič je treba napraviti zapisnik in morajo priče, kakor tudi osumljenec svojo izjavo lastnoročno podpisati. Ta zapisnik, kakor tudi ostali dokazni material, listine in podobno izroči tožilec sodišču, ko vloži pri njem svojo obtožbo. Če smatra, da krivda obtoženca ni jasna, dokazana ali verjetna, predlaga tožilec ustavitev preiskave. Prav tako zavrne tudi vse nejasne, nepopolne ali površne ovadbe¹³ odnosno prijave.

3./ Glavna naloga sodišča je, da presodi, ali je krivda obtoženca popolnoma dokazana in ugotovljena ali ne. Ko je preiskava zaključena, odredi sodišče razpravo.

¹³ V originalu »ovadba«.

Na razpravi je treba obtožencu obtožbo prečitati in mu pojasniti, česa je obtožen. Obtoženčevo obrambo je treba vzeti na zapisnik. Nato se prične dokazni postopek. V kolikor so že v preiskavi zaslišane priče, jih ni potrebno ponovno zasliševati na razpravi, temveč se prečitajo samo njihove izjave, katere so dali na zapisnik. To se v razpravnem zapisniku kratko zabeleži. Čitajo se zapisniki o zaslišanju te in te priče. Le če sodišče smatra, da bi bilo ponovno potrebno zaslišati priče, da kaj novega izpovedo ali podobno, jih zasliši ponovno na razpravi. Po dokaznem postopku izreče sodišče po tajnem posvetovanju sodbo, ki jo priobči obsojencu. O vsaki obsodbi je treba napisati pismeno sodbo. V tej mora biti označeno, kedaj se je obsodba izrekla in kje, nadalje je treba kratko in jasno označiti dejanje, zaradi katerega je bil obtoženec obsojen. Vsako sodbo je treba tudi utemeljiti. Opozarjamo vas, da so ravno v tem pogledu vse sodbe, ki smo jih prejeli, skrajno pomanjkljive. Predvsem v utemeljitvi smrtne kazni, je treba navesti vse dokaze, ki dokazujejo krivdo. in obrazložiti, zakaj je bila ta kazen primerna.»¹⁴

Kot je vidno, Navodila št. 1 dajejo natančna navodila o procesnih dejanjih. Poudarjeno je, da so brigadna in odredna sodišča izredna sodišča in naj se ukvarjajo le z najnujnejšimi zadevami. Opozarjajo na natančnost preiskave, naj bo celoten primer kar se da popolno razjasnjen v preiskavi. Osumljenec in priče morajo obvezno podpisati zapisnik. Ves postopek mora biti dosledno voden, sodba mora biti utemeljena napisana in podpisana. Vse sodbe je bilo potrebno po Pravilniku o delovanju brigadnih in odrednih vojaških sodišč pošiljati Oddelku za sodstvo pri Glavnem štabu NOV in POS. In kot je vidno iz zgornjih navodil, so bile poslane sodbe dokaj pomanjkljive v obrazložitvi, posebno smrtne obsodbe.

Izvršni odbor OF je z okrožnico št. 42-43-K z dne 31. 8. 1943 opozoril odbore OF na pomanjkljivosti in napake, ki se dogajajo v partizanskem sodstvu. Odbori OF so namreč zahtevali kazenski pregon civilistov s svojega območja brez ustreznega obremenilnega gradiva.¹⁵

Število predpisov, ki je urejalo kazensko sodstvo, je začelo naraščati. 15. septembra 1943 so bila postavljena področna vojaška sodišča in višje vojaško sodišče.

Z Odlokom o postavitvi stalnih vojaških sodišč je Glavni štab NOV in POS ustanovil pri komandah

področij stalna vojaška sodišča.¹⁶ Odlok je določal, da vojaška sodišča pri komandah področij sodijo v svojem področju vsem civilnim in vojaškim osebam za vsa kazniva dejanja, navedena v posebnem pravilniku, ki je bil uveden z odlokom glavnega štaba z dne 5. avgusta 1943. Odlok je tudi odredil, da sodišče sestavljajo trije člani (pomočnik komandanta področja, pravnik po stroki, en partizan) in tožilec. Sodišča je po odloku postavljala Glavni štab NOV in PO Slovenije na predlog komandanta področja, poslovanje vojaških sodišč pri komandah področij pa je bilo vezano na pravilnik, ki je bil predpisan z odlokom 5. avgusta 1943 za vsa brigadna in odredna sodišča. Komande področij so skupaj z odlokom prejele tudi opozorilo Izvršnega odbora Osvobodilne fronte o pogojni amnestiji za »belogardiste in plavogardiste«:

»OPOZORILO.

Osvobodilna fronta kot slovenska narodna oblast je razglasila pogojno amnestijo za belogardiste in plavogardiste že pred kapitulacijo Italije. Te amnestije so bili deležni vsi belogardisti in plavogardisti, ki so se doslej predali bodisi prostovoljno bodisi da so jih obkolili oddelki naše vojske.

Razume se, da moramo sedaj na osvobojenem ozemlju to amnestijo, ki je bila izrečena že pred kapitulacijo Italije pogojno tolmačiti tako, da so jo lahko deležni samo tisti preostali člani belogardističnih in plavogardističnih skrivalniških tolup, ki se bodo sami javili našim civilnim ali vojaškim oblastem.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

Za Izvršni odbor

Osvobodilne fronte

Slovenskega naroda:

Predsednik:

Josip Vidmar l.r.

Sekretar:

Boris Kidrič l.r.»¹⁷

Področna vojaška sodišča je urejal pravilnik oddelka za sodstvo Glavnega štaba NOV in POS »o organizaciji in poslovanju področnih vojaških sodišč«.¹⁸

Redno vojaško sodišče druge stopnje je bilo Višje vojaško sodišče pri Glavnem štabu NOV in POS, ustanovljen od 15. septembra 1943 z odlokom Glavnega štaba NOV in POS.

¹⁴ SI AS 1851, t. e. 155. Pod navodila se je podpisal Zoran Polič, načelnik Oddelka za sodstvo pri Glavnem štabu NOV in POS.

¹⁵ Ferenc: *Dies irae*, str. 410.

¹⁶ SI AS 1851, t. e. 155. Odlok je bil objavljen v Slovenskem poročevalcu dne 17. 9. 1943 (SI AS 1887, t. e. 71).

¹⁷ SI AS 1851, t. e. 155.

¹⁸ Tominšek: *Leto utrjevanja vojaškega sodstva*, str. 336.

»ODLOK**o postavitvi višjega vojaškega sodišča.**

Glavni štab NOV in PO Slovenije postavlja za območje vseh vojaških poveljstev stalno Višje vojaško sodišče, ki sestoji iz treh članov in je kot druga stopnja pristojna za vsa kazniva dejanja po pravilniku, ki je bil z odlokom Glavnega štaba NOV in POS z dne 5. Avgusta 1943 predpisan za vsa brigadna in odredna sodišča.

Vsa sodišča pri komandah področij ter vsa brigadna in odredna sodišča, ki se nahajajo na terenu, morajo dostavljati vse sodbe Višjemu vojaškemu sodišču v potrditev.

Izvršitev vsake kazni, ki jo izreče prvostopno sodišče, se odloži do potrditve sodbe pri Višjem vojaškemu sodišču.

V izjemnih primerih, določenih v posebnih navodilih, se kazni, ki jih izrečejo brigadna in odredna sodišča, izvrše brez predhodne potrditve po Višjem vojaškemu sodišču.

Višje vojaško sodišče posluje po posebnem pravilniku.

Ta odlok stopi takoj v veljavo.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

Glavni štab NOV in PO Slovenije:

Politkomisar:

Namestnik komandanta:

Boris Kraigher l.r.

general Jaka Avšič l.r.

Načelnik sodnega oddelka

Polič Zoran l.r. ¹⁹

Višje vojaško sodišče je bilo sestavljeno iz treh članov in je veljalo kot sodišče druge stopnje za vsa kazniva dejanja, za katera so bila pristojna odredna, brigadna in področna vojaška sodišča. Izvršitev kazni, izrečene na prvi stopnji, naj bi bila po tem odloku odložena do potrditve sodbe pri Višjem vojaškemu sodišču. V izjemnih primerih, določenih v posebnih navodilih, je bilo mogoče kazni, ki so jih izrekla brigadna in odredna sodišča, izvršiti brez predhodne potrditve Višjega vojaškega sodišča. Delovanje Višjega vojaškega sodišča je urejal poseben pravilnik, ki ga je 20. 9. 1943 izdal Glavni štab NOV in POS, Oddelek za sodstvo.

»PRAVILNIK**O ORGANIZACIJI IN POSLOVANJU VIŠJEGA VOJAŠKEGA SODIŠČA**

/PRAV. VVS:/

Čl. 1./

Višje vojaško sodišče odloča kot sodišče II. stopnje načeloma – razen v posebej določenih izjemnih primerih – o vseh sodbah prvostopnih: področnih, brigadnih, odrednih: / vojaških sodišč.

Obenem vrši VVS nadzor nad poslovanjem nižjih vojaških sodišč.

Čl. 2./

Sestava:

Višje vojaško sodišče je sestavljeno iz predsednika in dveh članov ter po potrebi njihovih namestnikov, ki jih postavlja Glavni štab NOV in PO Slovenije iz vrst pravnikov, pripadnikov NOV in POS s posebnim odlokom.

Čl. 3./

Poslovanje:

Višje vojaško sodišče razpravlja in odloča v nejavnih sejah, ki jih sklicuje in vodi predsednik. Predsednik določi za vsak poedini predmet izmed članov poročevalca. Poročevalčeva dolžnost je, da skrbno prouči predmet in o njem poroča na seji.

Pri posvetovanju in odločanju glasuje prvi poročevalec, za njim drugi član sodišča /glasovalec:/ ter kot zadnji predsednik. Sklepa se z večino glasov, razen pri smrtni obsodbi, ki mora biti soglasna.

Čl. 4./

Odločba.

Višje vojaško sodišče prvostopno sodbo potrdi, spremeni ali razveljavi. V slučaju pomanjkljivosti postopanja VVS sodbo razveljavi in stvar vrne prvi stopnji ali pa izda odločbo samo po dopolnitvi postopanja.

Odločba višjega vojaškega sodišča je dokončna.

Čl. 5./

Izvršitev sodbe.

Prvostopna sodišča so dolžna uradoma predložiti Višjemu vojaškemu sodišču vse svoje sodbe s spisi v pregled in dokončno odločitev.

Izvršitev sodbe – razen sodb odrednih sodišč, ki poslujejo izven območja komand področij – se odloži do dneva, ko prejme prvostopno sodišče odločbo Višjega vojaškega sodišča. Samo v izjemnih primerih. Če to zahtevajo varnost ali drugi izredni razlogi, smejo brigadna sodišča kazen takoj izvršiti, morajo pa predmet nemudoma predložiti Višjemu vojaškemu sodišču v naknadno odločanje.

Čl. 6./

Nadzor nad sodnim poslovanjem nižjih sodišč vrši VVS z izdajanjem pripomb in navodil o priliki odločanja v poedinah primerih.

Čl. 7./

Vse odločbe dosedanjih pravnikov ostanejo v veljavi, v kolikor ne nasprotujejo temu pravilniku.

Čl. 8./

Ta pravilnik stopi takoj v veljavo.

SMRT FAŠIZMU – SVOBODO NARODU!

¹⁹ SI AS 1851, t. e. 155.

POLITKOMISAR: NAMESTNIK
KOMANDANTA:
odsoten. Gen. Jaka AVŠIČ l.r.
Pečat: NAČELNIK ODDELKA
ZA SODSTVO
GLAVNI ŠTAB N.O.V.
IN PO SLOVENIJE POLIČ ZORAN l.r.
ODDELEK ZA SODSTVO
[ZVEZDA]«

Višje vojaško sodišče je, kot pravi pravilnik, prejelo vse sodbje s spisi od sodišč na nižji stopnji v pregled in dokončno potrditev. Možnosti pritožbe ni bilo. Kot je vidno iz pravilnika, pritožba sploh ni bila predvidena. Sicer je lahko višje vojaško sodišče sodbo potrdilo, razveljavilo ali spremenilo, vendar ne na podlagi pritožbe.

Ob sami ustanovitvi Višjega vojaškega sodišča je bil izdan tudi odlok o imenovanju sodnikov:

»Glavni štab
NOV in PO Slovenije
15. 9. 1943

ODLOK

o imenovanju sodnikov Višjega vojaškega sodišča

V smislu odloka o uspostavitvi Višjega vojaškega sodišča z dne 15.9.1943 imenuje Glavni štab NOV in PO Slovenije za sodnike tega sodišča:

1./Predsednik dr. Kržišnik Anton, sodnik upravnega sodišč,

2./Član Stante Jernej,

3./Član Simčič Marko.

Imenovani sodniki nastopijo takoj svoja mesta.

Odlok stopi v veljavo z dne javne objave.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

Glavni štab NOV in PO Slovenije:

Politkomisar: Namestnik komandanta:

Boris Kraigher l.r. general Jaka Avšič l.r.

Načelnik sodnega oddelka

Polič Zoran l.r.«²⁰

Višje vojaško sodišče pri Glavnem štabu NOV in POS je delovalo do konca maja leta 1944, ko so ga nadomestila višja vojaška sodišča pri štabih korpusov. Takrat se je funkcija drugostopenjskega sodišča spremenila, vojaška sodišča pri štabih korpusov so veljala kot druga stopnja le na pritožbo upravičene osebe.²¹

Z ustanovitvijo rednih vojaških sodišč, z novimi pravilniki, ki so natančno urejali obtožni in sodni postopek, se je v praksi postavilo kar nekaj vprašanj,

ki so zahtevala dodatna navodila in pojasnila. Zanimivo je, da je s krepitvijo organiziranih partizanskih enot in zaradi vojnih razmer in s tem zaradi povečanih potreb po preskrbi ter obenem z novo organizacijo partizanskega sodstva prihajalo do napačnega razumevanja posameznih predpisov in navodil. Tako Izvršni odbor OF v pojasnilih k okrožnici št. 41/43 (6. 9. 1943) pojasnjuje razliko med prisilnim odkupom in prisilnim odvzemom:²²

»PRISILNI ODKUP IN REKVIZICIJA

Prisilni odkup je prisilni nakup blaga (hrane, obleke, vozne in vprežne živine itd.), ki ga potrebuje naša vojska za kritje svojih potreb, proti takojšnjemu plačilu v gotovini. Ako ni na earspolago denarja ali vsaj ne v zadostni količini, vzamemo blago proti bonom, obveznicam ali rekvizicijskim potrdilom, tedaj je to rekvizicija. Na teh rekvizicijskih obveznicah mora biti točno označeno od koga, kdaj in koliko je rekvirirano, kdo je rekvizicijo izvršil, kakor tudi vrednost rekviriranih stvari.

Prisilni nakup kakor tudi rekvizicijo uporabljamo le v slučaju skrajne potrebe, kadar prostovoljni prispevki in rezerve blaga, ki so ga pripravile Gospodarska komisija ne zadostuje za zadovoljitev potreb naše vojske. Prisilno odkupimo ali rekviriramo načelno le prevešek blaga, ki ga imajo imovitejši ljudje, ne glede nato ali so naši pristaši ali ne. Le v slučaju, da to ne zadostuje, izvedemo odkup odn. Rekvizicijo tudi pri bolj siromašnih ljudeh.

Prisilni odkup in rekvizicijo je treba vršiti na podlagi podatkov terenskih odborov ter gospodarskih komisij in v polnem soglasju z njimi.

V vsakem slučaju pa moramo paziti, da ljudem ostane toliko hrane, kolikor jo potrebujejo za lastno preživljanje, toliko orodja, živine, kolikor je za najnujnejše nadaljevanje obrti ali obdelavo polja ter vsaj po ena letna in po ena zimska obleka in obutev.

PRISILNI ODVZEM (konfiskacija)

Prisilni odvzem ali konfiskacija je zaplenba imovine na temelju sodbje vojaškega sodišča. To je kazenska mera, ki jo uporabljajo vojaška sodišča proti narodnim sovražnikom, kor so okupator in njegovi pomagači, narodni izdajalci iz vrst bele ali modre garde, špijoni, dezertjerji itd.

Prisilni odvzem ali konfiskacija se torej sme izvršiti samo na temelju sodbje, ki jo izreče vojaško sodišče ter more biti popolen ali delen. Odmera se ravna po tem, ali so vsi člani družine zadrage obsojeni kot narodni izdajalci na zaplenbo premoženja ali pa samo nekateri. Če je samo en član obsojen na zaplenbo imovine, tedaj

²⁰ SI AS 1851, t. e. 155.

²¹ Tominšek: Leto utrjevanja vojaškega sodstva, str. 337.

²² SI AS 1851, t. e. 155.

bomo komisoirali le tisti del imovine, ki je njegova last oz. toliko, kolikor znaša njegov dedni delež. Paziti je pri tem, da ostali družinski člani ne bodo oškodovani. Pa tudi proti narodnim sovražnikom, katerih krivda je lažjega značaja, sodišče lahko izreče to kazen v delnem obsegu.

Kazen konfiskacije izrekajo vojaška sodišča, konfiskacijo samo pa izvrše vojaške oblasti.»

Tudi Navodila št. 2,²³ ki jih je izdal Sodni oddelek Glavnega štaba NOV in POS 16. 9. 1943 podajajo pojasnila vsem brigadnim in odrednim vojaškim sodiščem. V prvi točki dajejo navodilo o predlaganju članov brigadnih in odrednih vojaških sodišč, ker so zaradi povečanja partizanskih enot nastale spremembe v sestavi enot in komandnega kadra. V drugi točki pojasnjujejo pristojnost področnih sodišč: *»Pri vseh komandah področij so postavljena posebna področna vojaška sodišča, ki so pristojna za iste osebe in ista kazniva dejanja, kakor brigadna in odredna sodišča. Področna vojaška sodišča predstavljajo tako razbremenitev brigadnih sodišč. Brigadna sodišča še nadalje izvršujejo sodstvo nad partizani svojih edinic in civilnimi osebami izven komand področij. Kadar pa se nahajajo brigade na terenu komand področij, odstopajo vse kazenske primere civilnih oseb pristojnim področnim vojaškim sodiščem. Od te prepustitve odstopi brigadno sodišče samo v izjemnih primerih, če je zadevo nujno rešiti, če je področno sodišče preveč oddaljeno in je transport osumljenca iz kakršnihkoli razlogov onemogočen. Presoja o tem je prepuščena sodišču. Obseg poedinih komand področij je določen v posebni odredbi Glavnega štaba NOV in POS. Področna sodišča poslujejo začasno po pravilniku, ki je predpisan za brigadna vojaška sodišča in odredna vojaška sodišča. Odredna sodišča sodijo še nadalje vsem osebam, civilnim in vojaškim, v svojem območju.«*

V tretji točki so bila sodišča ponovno obveščena o ustanovitvi Višjega vojaškega sodišča ter o obveznosti brigadnih, odrednih in področnih sodišč v zvezi s pošiljanjem sodb Višjemu vojaškemu sodišču v potrditev. Obveznost pošiljanja sodb v potrditev je bila najnujnejša za smrtne kazni. Sicer je bilo tako kot v pravilniku dovoljeno, da smejo, v izjemnih primerih, če varnost ali drugi izredni razlogi zahtevajo, brigadna odredna sodišča in področna sodišča kazen takoj izvršiti in ter Višjemu vojaškemu sodišču sodbo poslati naknadno v odobritev. Za izjemne razloge so veljale predvsem prometne ovire, nezmožnost zadržanja osumljenca v zaporu, nevarnost, ki bi nastala z odlašanjem izvršitve kazni ... V četrti

točki je v navodilih poudarjena obveznost pošiljanja poročil o delu sodišč sodnemu oddelku. Poročila so bila potrebna za vpogled v stanje dela sodišč, da bi bilo vidno, kakšne težave se pojavljajo pri delu, ali se pojavljajo kakšne potrebe pri delu, ali so potrebne dopolnitve oziroma spremembe v pravilnikih v zvezi z izvajanjem postopka. Pri zaplenbi imetja kot kazni se je v praksi pojavilo vprašanje, komu pripada zaplenjeno imetje po izvršitvi kazenske sankcije. Tako navodila v peti točki določajo, da tisto imetje, ki je s sodbo sodišča zaplenjeno, pripada tisti komandi, pri kateri je sodišče, ki je izreklo kazen. Vendar je moralo o tem, kaj in koliko je bilo zaplenjeno, sodišče poročati sodnemu oddelku. Po Navodilih št. 2 je bilo treba dezerterstvo obravnavati kot hud zločin in že prvi primer dezerterstva je moralo obravnavati vojaško sodišče. Pri končni presoji je moralo biti zelo strogo. Tudi partizana na poveljniškem položaju, ki ga je vojaško sodišče obsodilo, je morala nadrejena komanda takoj razrešiti.

Kakšno je bilo dejansko stanje pri poslovanju sodišč, nam nazorno govorijo Navodila št. 3, ki jih je izdal Oddelek za sodstvo pri Glavnem štabu NOV in POS 6. 10. 1943.

*»GLAVNI ŠTAB
NOV IN PO SLOVENIJE
ODDELEK ZA SODSTVO
NA POLOŽAJU, DNE 6.10.1943*

NAVODILA ŠTEV. 3.
VSEM BRIGADNIM, ODREDNIM IN
PODROČNIM SODIŠČEM!

SESTAVA BRIGADNIH IN ODREDNIH SODIŠČ. Praksa je pokazala, da se sodišča postavljena strogo v duhu pravilnika, ne morejo pravočasno sestati in zato ostajajo poedini kazenski primeri dalje časa nerešeni. Da odpravimo to hibo, da omogočimo hitro poslovanje po vsakem primeru, morajo predlagati štabi brigad člane sodišč iz najbližje okolice štaba samega in to po istem principu, kakor je določeno v pravilniku, namestnike pa določijo tudi iz oddaljenejših edinic. Pri vsakokratnem zasedanju sodišča, smejo sodelovati samo tisti tovariši, ki so bili predlagani oziroma potrjeni po Glavnem štabu. Vsako samo začasno postavljanje oziroma postavljanje za poedini primer, je strogo zabranjeno. Da pa bodo pri sojenju sodelovali tudi tovariši iz oddaljenejših edinic, naj uporabi sodišče vsako priliko, ko je taka edinica v bližini štaba in pozove sodišče namesto rednega člana njegovega namestnika iz te edinice. Vsi štabi brigad se morajo pri bodočem sestavljanju sodišč ravnati po gornjih navodilih.

²³ SI AS 1851, t. e. 155.

KAZNOVANJE: Sodišča postopajo pri izrekanju kazni zelo različno in tako ustvarjajo neenotnost v našem poslovanju. Zato naj veljajo glede izrekanja kazni v bodoče sledeča navodila.

Sodišča morajo biti pri izrekanju kazni pravična, toda zelo stroga. Kazen prisilnega dela ne sme biti časovno omejena, temveč se vedno izreka za nedoločeno dobo. To je v interesu naše borbe in tudi olajšuje sodiščem poslovanje. Najstrožje t.j. z najtežjo kaznijo morajo sodišča kaznovati vsako dezertacijo. Najstrožje morajo sodišča postopati odslej tudi z vsemi belo in plavo gardisti, ki jih ujamejo v borbi oziroma z orožjem v roki. Odslej se nobeden izmed njih ne more sklicevati na amnestijo Izvršnega odbora, ker je rok določen v proglasu že potekel. Opozarjamo tudi sodišča, da odreditev v delovni bataljon ni istovetna s kaznijo prisilnega dela. Kazen prisilnega dela izreče sodišče po dovršenem postopku, dočim odreja v delovni bataljon pred pričetkom postopka in to v sporazumu s štabom brigade.

HITROST POSLOVANJA. Da čimprej rešimo vse viseče primere in da tudi v bodoče ne zavlačujemo primerov bele in plave garde, morajo vsa brigadna in odredna sodišča reševati take primere takoj sama in jih ne odstopati področnim sodiščem. Tako bodo brigadna in odredna sodišča reševala vojaške primere belo in plavogardističnih izdajalcev, med tem ko bodo na področna sodišča odpadli le primeri izmed civilnega prebivalstva in samo tisti vojaški primeri, ko zajamejo belo in plavogardiste edinice področnih komand. V vsakem primeru, ko ima brigadno oziroma odredno sodišče posla z ujetim belo odnosno plavogardistom, se mora takoj sestati in po kratkem postopku izreči kazen. Določila glede dostavljanja Višjemu vojaškemu sodišču, se zaenkrat spreminjajo v toliko, da mora sodišče takoj predložiti zadevo komandi v izvršitev. Naknadno pa postavi spis Višjemu vojaškemu sodišču v pregled in odobritev. Tako poslovanje velja samo do nadaljnjih navodil.

SEZNAM PRAVNIKOV. Vsa sodišča naj takoj izdelajo s pomočjo nadrejenih komand seznam vseh pravnikov v njihovem območju. Brigadna in področna sodišča naj navedejo pri pravniki tudi položaj, ki ga zavzemajo v edinici, področna sodišča pa naj navedejo njihovo sedanje delo, zmožnost in prakso, ki jo imajo.

IZREDNA BATALJONSKA SODIŠČA. V primerih, da je poedini bataljon izločen iz sestava svoje edinice in se kreta samostojno oziroma se nahaja v takem položaju, da nima hitre in sigurne zveze s svojo komando in tudi ne s postavljenim sodiščem, sme v slučaju potrebe izbrati posebno sodišče iz samega bataljona, ki mora biti sestavljeno v duhu pravilnika in biti sestavljeno iz petih članov ter tožilca. Tako za določen primer sestavljeno sodišče je pristojno za vse zločine v smislu pravilnika, ki se izvrše v njegovem območju in

pod pogoji, kakor so gori navedeni. Po izrečeni in izvršeni kazni mora bataljonsko sodišče v čimkrajšem času predložiti celoten predmet brigadnemu oziroma odrednemu sodišču pri svoji komandi, ki ugotovi pravilnost postopanja in primernost kazni. Izredno bataljonsko sodišče odgovarja za svoje poslovanje neposredno sodišču svoje nadrejene komande. Po odobritvi sodbe izrednega bataljonskega sodišča jo dostavi brigadno oziroma odredno sodišče Višjemu vojaškemu sodišču. Štabi brigad in odredov morajo paziti na to, da se štabi bataljonov zavedajo resnosti in važnosti takega izrednega sodišča in da izbirajo zanesljive in pravilniku odgovarjajo tovariše kot sodnike. S tem navodilom glede uspostavljanja začasnih sodišč v slučaju potrebe, morajo štabi brigad in odredov takoj seznaniti vse štabe bataljonov. Vendar pa se pravica do uspostavljanja takih sodišč ne sme izkoriščati in morajo komande brigad in odredov strogo paziti na to, da se je poslužujejo bataljoni res samo v primerih, kakor so gori navedeni.

DOSTAVLJANJE POROČIL. Doslej še nobeno sodišče ni poslalo rednega poročila. Ponovno smo že opozarjali, da ne zadostuje samo dostavljanje sodb, ker iz njih se ne morejo ugotoviti eventuelne težkoče, s katerimi se mora sodišče ukvarjati. Zato morajo nujno vsa sodišča dostavljati 14 dnevna poročila, v katerih naj navedejo rpedvsem težave, na katere so naletela pri svojem poslovanju, dalje vse potrebe, kakor tudi predloge glede sprememb oziroma dopolnitev v pravilniku.

SMRT FAŠIZMU – SVOBODA NARODU!

Žig:

GLAVNI ŠTAB N.O.V.

IN P.O. SLOVENIJE NAČELNIK ODDELKA:

[ZVEZDA]

POLIČ ZORAN l.r.

ODDELEK ZA SODSTVO²⁴

Sodišča so očitno v praksi imela težave že s samo sestavo, saj Navodila št. 3 v prvi točki nazorno določajo postopek imenovanja članov sodišč. Videti je tudi neenotnost sodnih postopkov pri določanju kazenskih sankcij. Pomembno pa je navodilo o hitrem postopku, ko gre za belo- in plavogardiste, saj naj bi sodišča takoj predala sodbo komandi v izvršitev in šele potem sodbo poslala Višjemu vojaškemu sodišču v naknadno potrditev. Pokazale so se tudi potrebe po pravniki, saj so bila vsa sodišča pozvana, da podajo podatke o pravniki na svojih območjih.

Vidimo, da pot do uvedbe rednega sodstva ni bila preprosta. Da je podrobna analiza uvedbe rednega sodstva in vseh dokumentov, odlokov in predpisov še kako potrebna, nas opozarja članek »Partizanski zakon«, ki ga je v Pravniku leta 1966 napisal Ma-

²⁴ SI AS 1851, t. e. 155.

kso Šnuderl.²⁵ Članek namreč opozarja na napačno pojmovanje »partizanskega zakona«. V literaturi se je pojavljal kot dopolnilni akt k odloku o zaščiti slovenskega naroda iz leta 1941 oziroma prvi predpis, ki je govoril o novem sodstvu.²⁶ Profesor Šnuderl namreč pravi, da je »partizanski zakon« nedodelan koncept treh »tovarišev«, ki so dobili nalogo, da ga pripravijo. Pripravljenega osnutka ni izdal noben organ partizanskega gibanja. V tistem času so take dokumente sprejemali oziroma izdajali Izvršni odbor OF, SNOO, Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet ali organi Komunistične partije Slovenije. Nobeden izmed naštetih organov tega dokumenta ni obravnaval in o njem ni bilo nobenega poročila. Prav tako naj ga ne bi razmnoževali in tudi ne pošiljali naokrog. Z osnutkom niso bili seznanjeni tisti, ki so pripravljali predpise in ga tudi niso mogli uporabljati. Makso Šnuderl poudarja, da »partizanski zakon« ni pravni predpis oziroma sploh ni predpis.

Za konec bi povzela besede Jelke Melik, ki pravi da kazensko pravo na eni strani družbo oblikuje, po drugi strani pa jo izraža.²⁷

Viri in literatura

Viri

Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1851, Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije, t. e. 155
- SI AS 1887, Zbirka narodnoosvobodilnega tiska, t. e. 69, 71

Literatura

Ferenc, Tone: *Dies irae: četniki, vaški stražarji in njihova usoda jeseni 1943*. Ljubljana: Modrijan, 2002.

Griesser - Pečar, Tamara: *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.

Hočevnar, France: *Nastajanje novega prava in vloga pravnikov v narodnoosvobodilni borbi*. V: *Slovenski pravniki v narodnoosvobodilni borbi* (ur. Jože

Pavličič). Ljubljana: Zveza društev pravnikov Slovenije, 1985, str. 5–21.

Kržišnik, Anton: Kočevski proces. V: *Pravnik XIV* (1959), str. 408–458.

Kristan, Ivan: *Družbena ureditev SFRJ: samoupravna socialistična demokracija*. Maribor: Obzorja, 1980.

Kržišnik, Anton: Kočevski proces. V: *Slovenski pravniki v narodnoosvobodilni borbi* (ur. Jože Pavličič). Ljubljana: Zveza društev pravnikov Slovenije, 1985, str. 75–83.

Melik, Jelka. Arhivi in kazenska sodišča. V: *Arhivi XXII* (1999), št. 1–2, str. 80–83.

Melik, Jelka; Škoro Babič, Aida: Postavitev stalnih partizanskih vojaških sodišč na Slovenskem. V: *Arhivi 35* (2012), št. 2, str. 353–364.

Mlakar, Polona: *Arhivalija meseca* (februar 2012). Dostopno na: http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/razstavna_dejavnost/arhivalije_meseca/arhivalija_meseca_februar_2012/.

Stanič, Ive A.: *Kočevski proces 1943: največja medvojna drama Slovencev*. Kočevska Reka: samozal. I. A. Stanič, 2008.

Stante, Jernej: Misli o nastanku in razvoju našega sodstva. V: *Novi svet* (1946), št. 5/7, str. 356–358.

Šnuderl, Makso: Partizanski zakon. V: *Pravnik XXI* (1966), št. 1–3, str. 134.

Tominšek, Teodor: Leto utrjevanja vojaškega sodstva NOB v Sloveniji. V: *Pravnik XIX* (1964), str. 333–356.

Zusammenfassung

ORDENTLICHE PARTISANENGERICHTE IM AUGUST UND SEPTEMBER 1943

In dem Beitrag wird die Problematik der Schaffung einer ordentlichen Militärgerichtsbarkeit der Partisanenbewegung, der Volksbefreiungsarmee und der Partisanenabteilungen Sloweniens während des Zweiten Weltkriegs behandelt. Bereits 1941 fasste der Exekutivausschuss der Befreiungsfront den Beschluss zur Bildung eines Slowenischen Volksbefreiungsausschusses, des höchsten interimistischen Organs der neuen Volksherrschaft in Slowenien, der schon auf der Gründungssitzung einige Erlasse herausgab, unter anderem den Erlass über den Schutz des slowenischen Volkes und seiner Befreiungs- und Vereinigungsbewegung, wo gegen das Volk und gegen die Volksbefreiungsbewegung gerichtete Delikte definiert wurden. Schon in den Monaten davor traf der Exekutivausschuss der Befreiungsfront die Entscheidung, die schwersten Verbrechen des Verrats

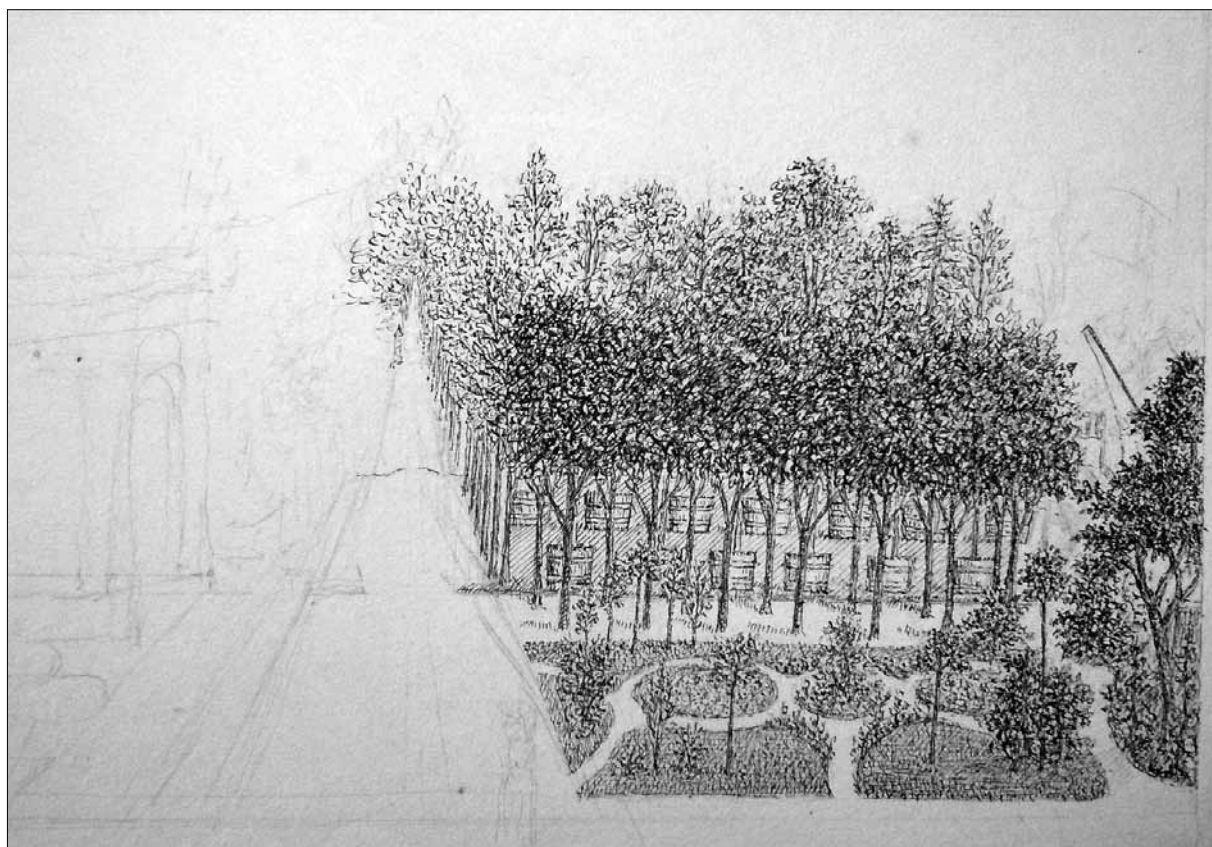
²⁵ Šnuderl: Partizanski zakon, str. 134.

²⁶ Glej Hočevnar: Nastajanje novega prava, str. 18. Tudi dr. T. T. (najverjetneje dr. Teodor Tominšek) v Kronološkem pregledu važnejših predpisov o vojaškem sodstvu in javnem tožilstvu iz dobe narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji navaja: »Prvi predpis, ki govori o novem sodstvu (partizanskem), je takojimenovani »Partizanski zakon«. *Pravnik* 9/64, str. 429.

²⁷ Melik: Arhivi in kazenska sodišča, str. 82.

des slowenischen Volkes mit dem Tod zu ahnden. Einige Tage vor der Herausgabe des genannten Erlasses hatte das Oberkommando der slowenischen Partisanentruppen ein Partisanengesetz beschlossen, das zwar die Zusammensetzung, Arbeit und Aufgaben der Partisanentruppen bestimmte. Aufgrund der zahlreichen Unregelmäßigkeiten und Inkonsistenzen bei der Durchführung einer solchen Gerichtsbarkeit war die Schaffung einer Strafgerichtsbarkeit unbedingt notwendig. Die Schaffung ordentlicher Militärgerichte basierte auf dem Erlass über die Einrichtung von Militärgerichten der Brigaden und Abteilungen, der am 5.8.1943 vom

Hauptquartier der Volksbefreiungsarmee und der Partisanenabteilungen Sloweniens herausgegeben wurde. Mit der Schaffung der ordentlichen Militärgerichte, mit den neuen Dienstvorschriften, die das Anklage- und Gerichtsverfahren genau regelten, stellten sich in der Praxis einige Fragen, die zusätzliche Anweisungen und Klarstellungen erforderten. Der Beitrag bietet über die kritische Prüfung der von der Abteilung für Gerichtsbarkeit beim Hauptquartier der Volksbefreiungsarmee und der Partisanenabteilungen herausgegebenen Anweisungen einen Einblick in die Tätigkeit der Partisanengerichte im August und September 1943.

*Perspektivna risba dela dolskega vrta, kjer je videti raznoliko zasaditev drevja, oblikovani del (poletne) oranžerije z manjšo okrasno površino, s. d.
(SI AS 730, Graščina Dol, fasc. 5, fol. 927).*